

Бердиева Т.

**НАСИРДИН ИСАНОВ ЭГЕМЕНДҮҮ КЫРГЫЗСТАНДЫН
ТУНГУЧ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ**

Бердиева Т.

**НАСИРДИН ИСАНОВ ПЕРВЫЙ ВИЦЕ-ПРЕМЬЕР-МИНИСТР
СУВЕРЕННОГО КЫРГЫЗСТАНА**

T. Berdieva

**NASIRDIN ISANOV THE FIRST VICE PRIME MINISTER
SOVEREIGN KYRGYZSTAN**

УДК: 947.088.052.24(575.2)(043.3)

В статье излагается государственная и общественная деятельность первого премьер-министра Суверенного Кыргызстана Насирдин Исанова.

The article sets out State and public activities of the first example of a sovereign Kyrgyzstan Nasirdin Isanov.

Акыркы жылдары элибиздин, кыргыз мамлекетинин тарыхында жакшы жөрөлгө башталып, өзүбүздүн тарыхый инсандарыбыздын өмүр-таржымалдарына кайрылып, алардын атын жалпы коомчулукка, жаш муундарыбызга кеңири таанытууга, алардын өз эли, мамлекети үчүн сиңирген эмгегин пропагандалоого кеңири мүмкүнчүлүктөр түзүлдү. өлкөбүздөгү постсоветтик доордогу коомдук-саясий өзгөрүүлөр мурдагы Советтер Союзу мезгилиндеги «унутта калган», учурундагы эзүүчү таптардын өкүлдөрү болгон, көпчүлүккө белгисиз же өз элинин «душманы» катары эстептелинип келген мыкты чыгаан инсандарыбыз жөнүндөгү тарыхый чындыкты калыбына келтирип, мамлекеттик, партиялык ишмерлердин тарыхый, саясий портретин реалдуу түрдө коомчулукка, элге жеткирүүгө өбөлгө түзүлдү. Андай аракеттердин натыйжасында элибиздин көптөгөн инсандары тууралуу реалдуу, объективдүү так маалыматтар табылып, бир топ тарыхый чындыктар жарыкка чыкты. Биз, бул макалада Эгемендүү Кыргызстандын тунгуч премьер министри Н.Исановдун өмүр таржымалына жана эл алдында аткарган иштерине токтолмокчубуз.

Н. Исанов 1943-жылы 7-ноябрда Ноокат районундагы Көк-Бел айылында туулган. Атасы Матмусаев Исан айылдын абройлуу адамдарынан болгон, айылдагы №44-жылкы заводунда жумушчу, бригадир болуп иштесе, апасы Матмусаева Алима чарбада жумушчу катары эмгектенген. Эс тартып, мектепте баргандагы дагы классташтарынын арасында тартиптүүлүгү, зиректиги, жакшы окугандыгы менен айырмаланган, мектепте окуган мезгилде окуучулардын арасында чоң обройго ээ болгон. Мектепти бүткөндөн кийин 1960-жылы Москвадагы «Мосжилстрой» трестинде жумушчу болуп иштеп жүрүп окууга даярданып, 1961-жылы Москвадагы инженердик-курулуш институтуна тапшырган. Мектепте алган билиминин күчтүүлүгүнөн институтка конкурсуз

негизде өткөн. Н.Исанов билимди терең өздөштүргөн жана зээндүүлүгү менен студенттер арасында кадр-баркка эгедер болуп, студенттерге сабактарынан жакындан жардам бергендиктен окуу жайдагылар "Консультант-мугалим" деп студенттик чөйрөгө таанымал болгон. 1965-жылы окууну ийгиликтүү аяктаган. 1966-67-жылдары Кыргыз ССР курулуш министрствосунун «Ош шаар курулуш» трестинин №3-курулуш-монтаждоо башкармасынын мастери, прорабы, участогунун башчысы болуп эмгектенген [5.34].

XX кылымдын 60-жылдары Ош шаарында курулуш иштери өтө ылдамдыкта жүргөн. Н.Исановдун башчылыгында турак-жайлар, жаңы мектептердин, ооруканалардын, телефондук станция, мейманкана, соода түйүндөрү, театр, эс алуу үйлөрү, троллейбус линиялары курулган.[7.97].

1965-70-жылдары Н.Исанов «Ош шаар курулуш» трестинде иштеген мезгилде жаңы орто мектептин курулушу анын эң алгачкы курулуш объекти болгон, мастерликтен баштап, мектепти имаратын бүтүрүп тапшырганга чейин башкы прорабка чейин жеткен. өзүнүн жогорку теориялык билимин жана уюштуруучулук жөндөмдүүлүктөрүн көрсөтө алган [7.102].

1967-69-жылдары «Ош шаар курулуш» трестинде башкы технолог болуп эмгектенген. 1969-70-жылдары №5-Курулуш монтаждоо башкармалыгында башкы инженер болуп өзүнүн курулуш иштериндеги иш тажрыйбасын көрсөтө алган.

Н.Исанов курулушта эле иштеп турбастан Фрунзе политехникалык институтунун Оштогу филиалынын кечки бөлүмүндө студенттерге (начертательной геометрия, сопроматтан) лекция окуган, дайма өзүнүн кесибинин үстүндө иштеген, шаардагы курулуш проблемаларын чагылдырган макалалары басма сөз беттеринде жарык көрүп турган. Н.Исанов ишкер жана илимпоз адамдын сапаттарын шайкеш алып жүргөн, ал экономика илими боюнча кандидаттык диссертациясын ийгиликтүү коргогон, экономика илимдеринин кандидаты, илимий эмгектери бааланып, СССР инженердик – академиясына мүчө болгон.

1969-жылы КПССтин мүчөлүгүнө өткөн. Жаш адистин өз ишин терең билгендиги, жоопкерчиликти терең баалагандыгы, адамдар менен жакындан тил

табышып, чын дилинен мамиле жасоосу, ар кандай ишке кыраакы астейдил берилип иштегендигинен улам коомдук көз карашы улам калыптанып, тажрыйбасы артат. Кыргызстан компартиясынын Ош облусту комитетинин биринчи катчысы Султан Ибраимов жаш инженерден жетекчиликтин жакшы сапаттарын жана тазалыктын баалуулуктарын байкап, 1970-жылы Н.Исановду партиялык ишке сунуш кылышкан, Ош обком партиясынын курулуш бөлүмүнүн инструкторлугуна дайындаган [7.98].

Абсамат Масалиев өзүнүн эскерүүсүндө: «1970-жылы, Ош обком партиянын биринчи катчысы Султан Ибраимович кадрлар жөнүндө сөз кылып, бизде обкомдун курулуш жана шаар чарба бөлүмүндө инструктор болуп жаш коммунист Насиридин Исанов деген жигит иштейт, ушул жигитти «Нарынгидроэнергокурулуш» башкармасынын парткомунун катчылык кызматына жиберели деген ой бар буга кандай карайсын деп сурап калды. Мен өтө сылык, маданияттуу адис катарында билип калгамын, орус тилин жакшы билген, а гидрокурулушчулардын көпчүлүгү орус тилдүүлөр болчу, ошондуктан макул болдук» кайра шайлоо конференциясы болуп, А.Масалиев сөзгө чыгып Н.Исанов жөнүндө кеңири маалымат берген, шайлоодо жашыруун добушка коюлуп, көпчүлүк добушка ээ болгон. Ошондо Н.Исановдун 27 жашта, партияга өткөнүнө 1 жыл эле болгон.[6.106-107]

1970-1974-жылдары Токтогул ГЭСин куруу мезгили, турмушундагы негизги мезгилдердин бири болуп калды, «Нарынгидроэнергострой», башкармалыгынын партиялык комитетинин секретары катары иштеп, көп улуттуу коллективди башкарып турган.

Жаштарды патриотуулукка жана интернационалдуулукка тарбиялоого байланышкан макалалары газета беттерине жарык көргөн. 1974-жылы Кыргызстандын ЛКСМнын Ош областык комитетинин биринчи катчылыгына дайындалган.

1976-жылы Алма-Атадагы партиялык жогорку мектепти аяктагандан кийин Кыргызстан Компартиясынын Борбордук Комитетинин аппаратында иштөөгө сунуш болгон. Баштап Кыргызстан КП БКсынын шаардык чарба жана курулуш бөлүмүнүн башчысынын орун басары кийин 1979-жылдан баштап анын башчысы катары иштеген.

Т.Усубалиев эскерүүсүндө: 1961-1985-жылдары республиканын эл чарбасына, маданиятына, билим берүү тармактарына адис кадрларды даярдоо, партиянын негизги маселеси болгон. Т.Усубалиев мындай деп жазат: –"Н.Исанов был растущим руководителем". Но кто распознал, поддержал и помогал развить его дарование, способности? Его вырастил ЦК... Он прошел большую школу жизни в партийном аппарате... Эти ступени жизни обогатили его опытом работы и жизненной мудростью, явились основой выдвижения его на высокий пост председателя совета министров республики" [1.577].

1983-жылы 27-сентябрда Кыргыз ССР Жогорку

Советинин Президумунун буйругу менен Н.Исанов Кыргыз ССРнын Курулуш министри болуп дайындалган. 1986-жылы 30-декабрда Кыргыз ССРнын курулуш боюнча мамлекеттик комитети болуп өзгөрдүгүнө байланыштуу Н.Исанов Кыргыз ССРнын курулуш боюнча мамлекеттик комитетинин биринчи орун басары болуп иштеген. [3] Бул мезгилде Н.Исанов республикада бир топ ири курулуштарды жетектеген, 1986-87-жылдары "Макмал" алтын кен камбинаты, Т.Сатылганов атындагы филормония, Манас аэропорту, Улуттук китепкана, Кара-Балта Килем комбинаты, Таш-Көмүр заводу курулуп ишке берилген. Ал эми республиканын борборунда Борбордук китепкана, Ала-Тоо аянты, Ак үй, Тарых музейинин курулуштары аяктап элди тейлей баштаган [3]. Кыргызстан КП БКсынын биринчи катчысы Абсамат Масалиев борбор шаардын курулуштарынын жүрүшү боюнча күндө Н.Исановдон маалмат алып, пикирлешип турган.

1988-жылдын 5-октябрындагы Кыргыз ССРнин Жогорку Советинин Президумунун указынын негизинде Ысык-Көл жана Нарын областары бириктирилип, Ысык-Көл областы деп аталып борбору Пржевальск шаары болуп түзүлгөн. Жаңы област республиканын жарымына жакын аймакты ээлеген, областын партиялык комитетинин катчысы болуп Жумгалбек Аманбаев дайындалган, 1988-жылы октябрда Н.Исанов Ысык-Көл областынын Элдик депутаттар Советинин аткаруу Комитетинин төрагасы болуп барган. Н.Исановдун жетекчилиги менен Балыкчы шаарында 34 миң кв метр турак-жай, №10 И.Ахунбаев атындагы орто мектеп, баня, нан бышыруучу цех жана башка курулуштар аягына чыгарылган [7.100].

1990-жылы Кыргызстанда саясий абал өзгөрүлүп, республикада президенттик бийликкиргизилип, Н.Исанов 1990-жылдын декабрында Кыргыз Республикасынын вице - президенти болуп калган, ал эми 1991-жылдын 21-январында Кыргыз Республикасынын президенттин указы менен Кыргыз Республикасынын Премьер-министри болуп бекитилген.[2]

Татаал бурулуш мзгилде Кыргызстандын өкмөтүн жетектеген, Н.Исанов аткаруу бийлигинин жаңы структураларынын калыптанышына, эл чарбасын турукташтырууга, аны рынок мамилелерине ыраатуулук менен которууга, Кыргызстандын социалдык-экономикалык өнүгүшүнүн кечиктирилгис милдеттерин чечүүгө өзүнүн күчүн, кубатын, билимин жана тажрыйбасын толук жумшаган. 1991-жылы Эгемендүү Кыргызстандын тунгуч өкмөт башчысы болуп келген тажрыйбалуу адис Н.Исановдун мойнунда жаныдан куралган мамлекетибиздин бардык чөйрөсүн өнүктүрүү, кээ бир ачыла элек жагдайларды ачуу, алыскы жана жакынкы чет мамлекеттер менен карым катнашты баштоо жана чындоо маселеси турган. Ал колунан келишинче кыргыз бийлигинин фундаментин калыптаганга аракет кылган жана келечегибизге пайда тие турган эл аралык келишим-

дерди, мамлекеттик сүйлөшүүлөрдү жүргүзгөн.

Н.Исанов республиканын өкмөтүнүн башчысынын кызматындагы жооптуу ишти жогорку закон чыгаруучу органдардагы чоң иш менен айкалыштырган. Ал СССРдын жана Кыргызстандын эл депутаты, СССР Жогорку Советинин республикалар советинин жана республиканын мамлекеттик советинин мүчөсү, экономикалык шериктештикке мүчө болгон мамлекеттердин өкмөт башчыларынын советинин мүчөсү болгон. Анын кажыбас-кайраттуу эмгеги “Эмгек Кызыл Туу, Ардак белгиси ордендери, Эмгектеги каармандыгы үчүн медаль жана ардак грамоталар менен сыйланган. Н.Исановдун 1991-жылы 29-ноябрда жол кырсыгына байланышкан табышмактуу өлүмү бүгүнкү күнгө чейин элдин жүрө-

гүндө турат. Арадан жыйырма жыл өтсө да ыплас саясий оюндун курмандыгы болду деген түшүнүк эл оозунан түшө элек.

Адабияттар:

1. Усубалиев Т.У. Эпоха. Созидание. Судьбы. Книга первая.- Б: Шам, 1995.
2. Советтик Кыргызстан. 1991- ж. 23-январь
3. Эдигеев Ж.Алтынды козгошо....-Б.2010.
4. Эркин Тоо. 2011-ж. 11-ноябрь.
5. Замандаш. 2011-ж. Ноябрь.№11.
6. А.Масалиев. Советтик доордон үзүндүлөр.-Б, 1996.
7. Джумабаева А.М. Эгемендүү Кыргызстанга 20 жыл. - Б., 2011.

Рецензент: к.филос.н. Жапаров Д.С.